

Adelheid Laro – eestlasena Soomes

Adelheid Laro aastal 1981.

Teine maailmasõda hajutas eestlasi kogu maailma laiali. Suured pagulaskeskused tekkisid lähemates ja kaugemates maades, nagu Rootsis, Kanadas, Austraalias ja mujal. Seevastu kõige lähemas naabruses, Soomes, oli eestlasi vähe. Sinna saabunud pagulased pidid Nõukogude Liidule väljaandmise ohus siirduma edasi turvalisematesse maadesse. Seetõttu ei kujunenudki Soomes sellist suurt ja mõjukat eestlaskonda kui mujal.

Eestlasi on Soome siiski erinevatel põhjustel ja erinevaid teid pidi elama asunud. Vanemast põlvest on kõige tuntum eesti päritolu kirjanik ja ühiskonnategelane Hella Wuolijoki. Soome ülikoolides on tegutsenud mitmeid eestlasi: Helsingis prof. Peep Koort, lektorid Villem Grünthal-Ridala ja Eeva Niinivaara ning Turus prof. Ilmar Talve. Rahvasaadik Jutta Zilliacus on avaldanud mitmeid esseekogusid. Näitleja Liina Reiman suri Helsingis ja on maetud Hietaniemi surnuaiale. Samale surnuaiale on maetud ka Aino ja Oskar Kallas. Lisaks nendele on Soomes elanud ja tegutsenud mitmed vähemtuntud eesti soost naised, nagu Erika Nivanka ja Leeni Vesterinen, kes olid siirdunud üle lahe juba enne sõda perekondlikel põhjustel ning saanud Soome kodakondsuse.

Selliste naiste hulka kuulub ka Adelheid Okas-Laro, pikaaegne Mikkeli linnaraamatu-

kogu juhataja. Aastal 2001 surnud Adelheid Larost jäi järele mahukas arhiiv, mis loovutati Mikkeli maakonnaarhiivile ning on praeguseks korrastatud ja uurimistööks avatud. Eestis on Adelheid Laro peaaegu tundmatu, kuigi tema nimi figureerib mitmetes matriklites ja artiklites. Kes siis oli Adelheid Laro ja mille poolest tema järelejäanud paberid on märkimisväärsed?

Adelheid Okas sündis 23. novembril 1911. aastal Lätis Jaunjelgava linnas kooliõpetaja Martin Okase ja Adele Josephiene (sünd. Gustavson) peres. Kooli- ja kirjamehena tuntud isa oli sinna rahvusliku meelsuse tõttu välja saadetud. Esimese maailmasõja puhkemise järel evakueeriti isa töökoht Volga kaldale Rõbinskisse ja pere pääses Eestisse tagasi alles pärast 1917. aasta revolutsiooni. Aastatel 1919–1933 töötas Martin Okas Tartu XV algkooli juhatajana.¹

Adelheid Okase koolitee algas Tartus Eesti Noorsoo Kasvatuse Seltsi Tütarlaste Gümnaasiumis 1919. aastal, mille lõpetamise järel 1929. aastal asus ta õppima Tartu Ülikooli filosoofiateaduskonda. Samal aastal võeti ta korp! Filiae Patriae liikmeks. Olulise tähtsusega tulevase ala valikul oli Soomes Häme osakonna suvepidustustel toimunud kohtumine Friedrich Puksooga. Tolleaegse Tartu ülikooli raamatukogu juhataja vaimustus oma töömaast oli inspireeriv. Ka

¹ Martin Okase mäletuste käsikirja II osa (I osa läks sõja ajal kaduma) andis Adelheid Laro aastal 1998 üle Eesti Ajalooarhiivile ja seda säilitatakse arhiivi raamatukogus. Eesti Ajalooarhiivis on hoilul ka muid Martin Okase käsikirju (EAA, f. 2292, n. 1 s. 27).

raamatukogu ise oma haruldaste aaretega endises toomkirikus äratas austust ja imetlust. 1936. aasta kevadsemestril võttis Adelheid Okas osa Friedrich Puksoo bibliograafiaseminarist. Seminaritööks oli Tartu Linnaraamatukogu haruosakondade seisukord ja see teostati rühmas, kuhu lisaks Adelheid Okasele kuulusid kirjanik Jüri Parijõgi ja hilisem raamatukoguteadlane Helene Johani.

Juba järgmisel aastal toimus Adelheid Okase elus suur muutus – ta abiellus Soome kodaniku Arvo Laroga (aastani 1933 Lindholm), asus elama Soome Vaasa linna ja temast sai Soome kodanik, kuid ta säilitas ka Eesti kodakondsuse. Nende tutvumine olid leidnud aset juba 1931. aastal, mil Arvo Laro saabus stipendiaadina Tartusse eesti keelt õppima. Mõlemad olid tulvil hõimuaateid ning huvitatud kirjandusest ja muusikast. Adelheid Okas mängis klaverit ja Arvo Laro oli algaja kirjanik, kes oli avaldanud juba luuletuskogu ja näidendi.

Uue elu alustamine Soomes osutus keerulisemaks, kui Adelheid Laro oli ette kujutanud. Ta ise on hiljem kirjutanud, et ta saabus Vaasa ülevast hõimusümpaatiast hingestatuna, kuid sai kohe külma vett kaela selles pooleldi rootsikeelses väikelinnas, kus rahvas oli püsinud täiesti immuunsena akadeemilise noorsoo “hõimlemisele” ja pealinna kosmopoliitsusele. Vähehaaval õnnestus tal siiski kohaneda uue kodumaaga. Talvesõja süttides läks mees rindekirjasaatjana sõtta ja Adelheid Laro osales vabatahtlikuna Punase Risti hoolekandetöös. Alles siis sai ta kontakti soome rahvaga ja õppis tundma tema varjatud hüvesid ning tões, et see maa, kuhu saatus ta oli viinud, on suuremeelsem ja humaansem kui mitmed teised.

Soomes sattus Adelheid Laro ilmselt oma abikaasa kaudu kõigepealt ajakirjandusalale. Aastatel 1942–1945 töötas ta Tampere ilmuva ajalehe Aamulehti juures, kus ta hiljem avaldas kirjutisi nime all “Maret Martintytär”. Suureks pettumuseks oli, et hoolimata kunagisest Soome-Eesti vahelisest kultuurilepingust ei võetud arvesse tema Tartu ülikooli diplomit. Adelheid Laro, nii nagu mitmed teisedki eesti naised, oli sunnitud uuesti otsast alustama, et saada endale vähegi sobivat tööd. Ta jätkas õpinguid *Yhteiskunnallinen Korkeakoulu*’s (Tampere Ülikooli eelkäija) Helsingis, mis oli ainus võimalus raamatukogundusliku kutse saamiseks. Diplomitöö valmis aastal 1949 ja selle teemaks oli “Helsingi arstiteaduslikud raamatukogud”. Jyväskylä ülikoolist sai Adelheid Laro 1957. aastal veel ka muusikaraamatukoguhoidja diplomi.

Adele ja Martin Okas pulmareisil Soomes Imatral 1910. a.

Aastal 1950 kolis pere Mikkeliisse, kus Adelheid Laro asus tööle Mikkeli linnaraamatukokku ja Arvo Laro sai ajalehe Mikkelin Sanomat peatoimetaja koha.

Oma elutöö tegigi Adelheid Laro Mikkeli sealse linnaraamatukogu juhatajana. Kogu hingega tööle pühendununa viis ta Mikkelis läbi mitmeid uuendusi ja osales Soome Raamatukoguühenduse Keskjuhatuse liikmena ka kogu Soome raamatukogunduse arendamises. Kirjanduselu oli Mikkelis 1950.–1960. aastatel elav, sest seal elas ka mitmeid kirjanikke. Linnaraamatukogu küllastajate arv ja populaarsus kasvasid. Suure kõlapinna saavutas korra aastas raamatukogu korraldatud suur kirjanduslik matinee, kus esinesid külalisena soome suured kirjanikud F. E. Sillanpääst Väinö Linnani. Pikemaegse töö järel valmis ka uus raamatukoguhoone. Adelheid Laro osales aktiivse ja rõõmsameelse inimesena Mikkeli ühiskondlikus elus ning kuulus mitmesse seltsi ja ühingusse. Kogu oma elu jooksul esindas Adelheid Laro Soomes eesti kultuuri, pidades kodumaa ajalugu ja kirjandust käsitlevaid ettekandeid ja loenguid.

Kirjanik F. E. Sillanpää Mikkelis Linnaraamatukogus 10.11.1956. Paremalt teine Adelheid Laro, kolmas F. E. Sillanpää.

Olulise tähtsusega oli Adelheid Larole võimalus minna aastal 1956 stipendiaadina Ameerika Ühendriikidesse. Seal oli ta Washingtonis kongressi raamatukogus kuus nädalat ning seejärel neli ja pool kuud ringreisil suuremates ülikooli- ja linnaraamatukogudes. Nendes sõlmis ta palju sidemeid ning tundis erilist huvi muusika- ja kunstiosakondade vastu, milliseid Soomes siis veel ei olnud. Lisaks erialastele kontaktidele oli tal seal võimalus kohata sugulasi ja teisi eestlastest pagulasi. Adelheid Laro võeti seal korp! Filiae Patriae USA koondise liikmeks.

Adelheid Laro saatus erines paljude ta kaasaegsete omast. Ta läks oma sõnade järgi õigel ajal õigesse riiki elama ja säästis ennast sel moel paljudest raskustest, nii poliitiliseks pagulaseks jõudmisest kui ka Siberisse saatmisest. Tema üks vend suri Siberis vangina 29-aastasena ja teine elas poliitilise pagulasena Ameerika Ühendriikides. Omakseid Adelheid Larol Soomes ei olnud, kuid seda rohkem oli neid mujal maailmas. Ta sugulastering oli tõepoolest suur: ta isal oli 13 ja emal 9 õde-venda. Eestile lisaks oli neid pagulastena Austraalias, Argentinas, Ameerika Ühendriikidas, Kanadas, Saksamaal, Inglismaal ja Rootsis. Kuna Adelheid Laro oli kolinud Soome juba enne okupatsiooni, siis oli tal pagulastega võrreldes lihtsam pidada ühendust Eestis

asuvate sugulastega. Esimese reisi Eestisse tegi ta 23 aastat kestnud pausi järel 1963. aastal ja seejärel külastas ta Eestit igal aastal ja mõnel aastal isegi mitu korda.²

1968. aastal jäi Adelheid Laro leseks. Arvo Laro sai südamerabanduse, nähes televiisorist Praha sündmusi. Need puudutasid teda sügavalt, sest ta oli olnud viis aastat sõjakirjavahetajana sõjas ja näinud oma silmaga ka 1940. aastal Eesti okupeerimist. Kuna neil ei olnud lapsi, siis seda suurema tähtsuse omandas Adelheid Laro jaoks sugulaste ja tuttavate ring. Eestis oli Adelheid Larol sugulasi Tallinnas, Rakveres ja Tartus. Kõige lähedasemad olid täditütred Elsa Voiberg ja Vanda Ranne. Ta pidas tihedat ühendust ka ülikooliaegsete sõpradega, kellest üks olulisemaid oli Ilse Tasso-Brinkmann Saksamaal, ning mitmete Filiae Patriae vilistlastega.

Adelheid Laro arhiiv sisaldab tema ja ta abikaasa biograafilisi materjale, ettekannete ja kõnede tekstide ning suguvõsa ajalugu puudutavaid materjale. Arhiivi kõige olulisem ja laiemalt huvi äratanud osa on ulatuslik kirjavahetus mitmele poole maailma. Kirjasaatjaid on olnud ligi kolmsada, nende hulgas on sugulastele ja sõpradele lisaks raamatukoguala inimesi, kirjanikke, kaasvilistlasi korporatsioonist Filiae Patriae, aga

² Adelheid Laro kohta leidub andmeid ka väljasõidutoimikus ERAF, f. 136SM, n. 1, s. 5580.

ka lihtsalt tuttavaid. Kirjad on ilmselt peaaegu täies ulatuses säilinud. Seevastu Adelheid Laro enda poolt saadetud kirju on vaid koopiadena säilinud vähe ja need on seotud peamiselt tema Eesti-reisidega.

Mille poolest pakub see kirjavahetus laiemat huvi ega ole ainult ühe sugulaskonna infovahetus? Põhjuseks on asjaolu, et Soomes elanud ja Eestis asuvate sugulastega lähedast kontakti pidanud Adelheid Larol oli tähtis vahendajaroll. Ta lähetas põhjalikke ettekandeid olukorrast Eestis oma sugulastele ja tuttavatele Läänes. Tema tähelepanekud ja ülevaated levisid kiiresti mitmele kontinendile. Tema kirjadest ilmneb, millise mulje jätsid Eesti inimesed ja olud väljastpoolt saabunule ja milliseid nähtusi tõi ta olulisena esile.

Kõige suuremaks elamuseks oli esimene reis pikkade aastate järel 1963. aastal. Tallinn jättis talle hea mulje ja oli paremas seisus, kui ta oli julgenud loota. Selle reisiga oli seotud ka mure, et pagulasringkonnad võivad mõista ta teo hukka ja tuttavad lõpetada temaga suhtlemise. Nii siiski ei läinud ja Adelheid Larost kujunes oluline ühenduslüli pagulaste ja kodueestlaste vahel. Suur üllatus oli tema jaoks sugulaste sõbralikkus ja tähelepanu. Ta kirjutab Mall Jürmale: “Meeleolu oli väga südamlik ja tundus, et vahepealne neljandik aastasada oli nagu kadunud... Üldmulje neist jäi, et nad kõik on väga karastunud ja vähenõudlikud ja sealsetes oludes tublid ja töökad... Minu muljeks kogu reisist jäi sügav kaastunne nendele, kes nii mitmed tormid on pidanud läbi tegema ja palju kannatama ning leian, et sealised eestlased vajavad sõbralikku suhtumist ja moraalselt tuge ning teadmist, et neid pole unustatud.”³ Kuigi ta ei julgenud oma vaid kolm päeva kestnud reisil poliitilisi teemasid puudutada, märkas ta kriitilist ja iroonilist suhtumist nõukogude võimu. Ka edastas ta mitmesugust praktilisemat laadi informatsiooni ja andis üldhinnangu, et kuigi elatustase on madal, otsest puudust siiski ei ole.

Adelheid Laro arhiivi kirjavahetus on oluline ka seetõttu, et talle saabunud kirjades avaneb terve rida elusaatusi. Eriti põhjalikud on kirjad pagulastelt, kelle elu keerdkäigud ja erinevad perioodid oma murede ja rõõmudega tõusevad selgelt esile. Mõnelgi juhul hargneb lugeja ees lahti kogu kirjutaja elu lapsepõlvest kuni kõrge vanaduseni. Need kirjad tervikuna võiksid olla

heaks täienduseks praegu aktuaalsele elulugude kogumisele.

Adelheid Laro elukäik oli vägagi kirju. Ta oli sündinud Lätis, veetnud varase lapsepõlve Venemaa keskosas, käinud Eestis koolis ja elanud kogu oma täisea Soomes. Ta elu ühe tunnusjoone on ta ise formuleerinud kirjas Ilse Tasso-Brinkmannile: “Siin üksinda võõra rahva hulgas olles märkad, et veri on ikka paksem kui vesi ja kuidas inimesed seal, kus neil on juured ja armsad omaksed, siiski kõikidele raskustele vaatamata, võivad elada teadlikumat ja õnnelikumat elu, kui meie mujal!”⁴ Adelheid Laro elutööks oli eesti kultuuri esindamine Soomes ja maailmale laiali paisatud eestlaste sidemete tugevdamine.

Kasutatud arhiivimaterjalid ja kirjandus:

- EAA, f. 2111 – Tartu Õpetajate Seminari vilist-laskogu.
 ERA, f. 136 – väljasõidutoimikud.
 Mikkelin Maakunta-arkisto, Adelheid Laron arkisto.
 Kirjastonhoitaja Adelheid Laro. Olen edustanud virolaista kultuuria Suomessa. – Mikkelin Kaupunkilehti 19.01.1997.
 Läpi elämän kirjassa kiinni. – Länsi-Savo 01.12.1974.
 Puolitangossa 44 vuotta. Adelheid Laro veti Viron lipun tangon huippuun. – Länsi-Savo 04.12.1988.
 Suomen kirjastonhoitajat 1973. Helsinki-Forssa, 1974, lk. 83.
 Suomen kirjastonhoitajat ja informaattikot. 1980. Helsinki-Pieksamäki, 1981, lk. 86.

Ülle Tarkiainen

³ Kiri 7.7.1963 Mall Jürmale. Mikkelin Maakunta-arkisto, Adelheid Laron arkisto, kans. 17.

⁴ Kiri 7.1.1963 Ilse Tasso-Brinkmannile. Mikkelin Maakunta-arkisto, Adelheid Laron arkisto, kans. 17.